

НЕКАЛЬКІ КАДРАЎ З ЖЫЦЦЯ КІНАЗНАЎЦЫ ВОЛЬГІ НЯЧАЙ

Навука – жаночага роду. І акрамя мужчынскага размаху, моцы, логікі мыслення, настойлівасці навука патрабуе руплівасці разважанняў, карпатлівасці аналізу, яснасці і добразычлівасці позірку на аб'ект даследавання. Такая добразычлівасць і светласць погляду асабліва вызначальнай становіцца ў мастацкай крытыцы, у мастацтвазнаўстве, дзе найбольш цесна спалучаюцца навука і творчасць.

Вера Пракапцова: Якімі шляхамі Вы прыйшлі ў навуку?

Вольга Нячай: Я марыла быць чытачом. І так пажыццёва застаюся чытачом. Штодзённа чытаю перад сном невялічкія ўрыўкі з Пушкіна, Гогаля, Цютчава, Буніна. Гэта для мяне спосаб гарманізацыі ў дысгарманічным свеце, які страчвае раўнаважнасць. Я скончыла філалагічны факультэт БДУ па спецыяльнасці «руская мова і літаратура», потым аспірантуру Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, кандыдацкую дысертацыю па праблемах беларускага кіно абараніла ў Кіеве, доктарскую па праблемах тэлебачання – у Маскве, ва УДІКу. У Маскве выдзены дзве тэарэтычныя кнігі па тэлебачанні. З тых часоў мае навуковыя інтарэсы скіраваныя на асэнсаванне творчых працэсаў, якія адбываюцца ў экранных мастацтвах. Новыя паняцці творчасці і сатворчасці разглядаю таксама на матэрыяле дыгітальнага мастацтва, мультымедыйнай культуры, сецявой культуры.

Шкада, што сёння ўзровень і тэмп развіцця кінапрацэсу ў Беларусі значна знізіўся, практычна адсутнічаюць буйныя мастацкія нацыянальныя праекты, адсутнічае мастацкая

база з апорай на гістарычную памяць народа і нацыянальную класіку. Дагэтуль не ўвасоблены вобразы беларускіх гістарычных асоб, напрыклад, Еўфрасінні Полацкай, герояў мастацкай літаратуры (па творах Я. Коласа, Я. Купалы). Няма глыбіннага асэнсавання гістарычнага шляху беларускага народа.

В. П.: Тэлебачанне – Ваш навуковы інтарэс. Вы абаранілі доктарскую дысертацыю па тэме «Тэлебачанне як мастацкая сістэма». А ў паўсядзённым жыцці што для Вас ТБ?

В. Н.: Я пільна сачу за тым, што адбываецца на тэлевізійным экране. Бяру праграму і адзначаю «крыжыкамі» тое, што хачу паглядзець: усе беларускія фільмы, адзначаю значыя для мяне фільмы; тыя праграмы, якія не ведаю, пра што яны, адзначаю знакам «пытання». Шкада, што многія цікавыя праграмы расійскага ТБ у нас не трансліруюцца, больш за ўсё мне не хапае праграмы «Культура». У мяне больш вялікую цікавасць выклікаюць праграмы гістарычныя, дакументальныя, насычаныя пазнавальнай інфармацыяй. Зараз на тэлеэкране прадстаўлена шмат праграм і нават мастацкіх фільмаў з ненаарматыўнай лексікай, праграм, у якіх мільгацяць адны і тыя ж твары, так званыя «медыйныя асобы». Для мяне гэта нецікава і нават брыдка. Хацелася б бачыць больш спецыялізаваных перадач па усіх відах мастацтва, не проста інфармацыйных, але і аналітычных, з адлюстраваннем мастацка-творчага працэсу, з удзелам аўтараў, мастацтвазнаўцаў і гледачоў. З гэтага пункту гледжання для мяне больш цікава радыё, я яго з задавальненнем слухаю.

В. П.: У вашым жыцці, напэўна, адбывалася шмат сустрэч, падзей, адносін з цікавымі людзьмі. Што самага яскравага Вы можаце ўзгадаць?

В. Н.: Мне было вельмі цікава працаваць і сустракацца з беларускімі рэжысёрамі, апэратарамі, артыстамі, крытыкамі. Але гэта мая праца і гэтыя сустрэчы адбываліся пастаянна, напаўнялі маё навукова-творчае жыццё. Але поруч з гэтым у памяці захоўваюцца сустрэчы з такімі

выдатнымі дзеячамі савецкага кіно, як Тэнгіз Абуладзэ, Васілій Шукшын, Сяргей Герасімаў, Мікіта Міхалкоў. Раней працавала ў Бюро кінапрапаганды, мы шмат ездзілі па розных рэспубліках, удзельнічалі ў сустрэчах з глядачамі, абмяркоўвалі прафесійныя праблемы ў Дамах кіно. Гэта цікава і незабываема.

В. П.: Вы з'яўляецеся вельмі актыўным кінакрытыкам, знаўцай творчых працэсаў, якія адбываюцца ў сучасных экранных мастацтвах, часта працуеце членам журы міжнародных кіна- і тэлефестывалюў, з'яўляліся ў свой час вядучай тэлепраграм. Ці застаецца ў Вас вольны час? Якое Ваша хоббі?

В. Н.: Я збіраю ракушкі, якія прывожу з Чорнага ці Азоўскага мора, каменні, на зрэзах якіх спалучаюцца натуральныя лініі і атрымоўваецца прыгожы малюнак. Дакранаюся да іх далонямі ці вачыма, набіраюся ад іх моцы і энергіі.

Сапраўды, на шырокім падаконніку ў кватэры Вольгі Фёдараўны, на кніжных паліцах размешчаны збор марскіх ракавін – вялікіх і малых, белых, светла-бежавых, з ружова-перламутравай сэрцавінай. Яны не толькі папаўняюць унутраную энергію гаспадыні, але і нагадваюць пра сумесныя з мужам і ўнукамі падарожжы на поўдзень. Муж Яраслаў Сцяпанавіч – вельмі прыгожы, гасцінны, добразычлівы, ветлівы гаспадар дома. Добры спецыяліст, інжынер-дарожнік, за сваё жыццё ён набудаваў шмат дарог на зямлі беларускай. Дарэчы, трэба сказаць, што ў іх доме вельмі шануюцца і падтрымліваюцца сямейныя традыцыі. Бацька Вольгі Фёдараўны быў вядомым вучоным, доктарам гістарычных навук, выкладаў у БДУ. Маці – выкладчык фізікі. Іх прафесіі вызначылі і прафесіі іх дзяцей: Вольга пайшла па гуманітарнай лініі, а яе брат і сястра сталі фізікамі.

В. П.: Натуральна, узнікае пытанне: што для Вас бацькоўскі дом? Як Вы рэтрансліюеце сямейныя традыцыі на сваіх унукаў?

В. Н.: Бацькоўскі дом для мяне вельмі шмат значыць, бацькі заўсёды са мной, у маёй памяці. У 2005 г. у выдавецтве БДУ ў серыі «Памяць і слава. Memoria et Gloria» выйшла кніга пра майго бацьку «Фёдор Макаровіч Нечай. К 100-летію со дня рождэння». Старэйшы ўнук – Яраслаў – вучыцца на гістарычным факультэце БДУ. Напісаў цікавы рэферат пра радзіму свайго прадзеда «Вілейскія падлеткі – хто яны?», дзе ў гістарычнай рэтраспектыве ўзгадваюцца вядомыя ўрадженцы Вілейкі – дырыжор М. Казінец, рэжысёр У. Забэла і інш. Унучка Ева – будучы мастак. Маленькі Ванечка цікавіцца археалогіяй.

В. П.: Ваша дачка, маці гэтых таленавітых дзяцей, вядомы ў рэспубліцы мастак. Ганна Балаш вядома сваімі фотапрацамі, стварэннем фантазійных лялек. Канечна ж, маці гэта вельмі радуе?

В. Н.: Я з захапленнем назіраю за яе працамі, у якіх спалучаецца гістарычнасць і фантазійнасць, з радасцю і любоўю стаўлюся да яе поспехаў. Яна скончыла Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў як графік, а яе муж Аляксей як жывапісец.

В. П.: Ці ёсць у Вашай сям’і пэўныя традыцыі? Што культывуецца ў сям’і як значныя маральныя каштоўнасці?

В. Н.: Традыцыі культуры зносін і любові адзін да аднаго. У нас дома дагэтуль «прыкноплены» паперкі з запіскамі ўнукаў: «Я цябе люблю. Ева». «Я цябе люблю. Ваня». Праз гэта раскрываецца душа маленькага чалавека, разумеюцца каштоўнасці кожнай індывідуальнасці.

Мне ўспамінаецца «кадр», калі я ўбачыла яе ўпершыню. Яна – вучоны сакратар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, я – аспірантка таго ж інстытута. Сціпла адкрываю дзверы ў яе кабінет. За сталом сядзіць вельмі сур’ёзная, строгая, засяроджаная жанчына і нешта піша. Я нясмела задаю сваё пытанне, і мне насустрэч адкрываецца ветлівы, з усмешкай твар, мяне ўважліва выслухоўваюць і даюць шчырую параду. Вось у гэткім «кадры» высветлілася ўся Вольга Фёдарэўна Нячай –

ветлівая і строгая, незвычайна працаздольная і спагадлівая, чулая, самаарганізаваная і патрабавальная да іншых, шчырая і добразычлівая. Жанчына, якая дасягнула значных высот у навуцы: яна напісала і апублікавала 15(!) манаграфій, звыш 50 артыкулаў у навуковых зборніках, энцыклапедыях, шмат публікацый у перыёдыцы. Доктар мастацтвазнаўства. Прафесар. Член Саюза кінематаграфістаў Рэспублікі Беларусь, член Беларускага саюза мастацкіх крытыкаў. Жанчына, якая выхавала шэраг вучняў-наслядоўцаў.

В. П.: Вучні – што для Вас яны значаць? Ці адчуваеце Вы самі, што сфарміравалі навуковую школу?

В. Н.: Я адчуваю іх як адзінадумцаў, яскравых індывідуальнасцей, калег, якія далей пашыраюць выхаванне навукоўцаў. Мае вучні – кандыдаты і доктар мастацтвазнаўства – працуюць у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў, у Полацкім дзяржаўным універсітэце, на факультэце журналістыкі БДУ. Заусёды я займалася не толькі з аспірантамі, але і са студэнтамі – у БДУ культуры і мастацтваў і зараз у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, дзе ўпершыню ў гісторыі нашай дзяржавы набіралі кіназнаўцаў. Я стаяла перад выбарам – на чым, на якім матэрыяле вучыць гэтых 10 маладых людзей, на класіцы, на творах-вяршынях кінамастацтва ці на прыкладах сучаснага мастацтва? Вырасыла на класіцы, бо разуменне маральна-этычных каштоўнасцей – гэта база для ўспрымання мастацтва. А потым ужо можна аналізаваць працэс, які адбываецца сёння.

В. П.: На якія каштоўнасці, на Вашу думку, павінны сёння арыентавацца людзі? Хто для Вас з’яўляецца прыкладам-носьбітам гэтых каштоўнасцей?

В. Н.: Самы высокі ўзор для мяне – Дз. С. Ліхачоў, як увасабленне сумлення славянскіх народаў. Яго словы – «Мы павінны ведаць гісторыю ўсіх народаў, ведаць, наколькі разнастайныя яны, адносіцца да іншых як да самога сябе» – вельмі важныя для ўстанаўлення раўнавагі ў сучасным свеце.

Прыгожы відэафільм пра Дз. С. Ліхачова стварыў беларускі рэжысёр В. Шэвялевіч.

В. П.: Якое месца ў Беларусі Вам падаецца асабліва прыцягальным? Дзе Вы любіце адпачываць?

В. Н.: Мяне прыцягваюць мясціны на ўзвышшы. Чым вышэй (холм, гара), тым лепш. Вось менавіта на такім месцы знаходзіцца наша дача ў Заслаўі. Там можна назіраць хвалепадобныя перапады зямной паверхні, а ў нізінах – азёры. Гэта тыповы краявід Беларусі. Мне ён вельмі падабаецца.

А. В. Красінскі

ПРЕОДОЛЕНИЕ ГРАНИЦ

Ольгу Федоровну Нечай я знал много лет, видел ее и общался с нею в самых разных обстоятельствах: на научных собраниях, в туристических поездках, на творческих встречах. И хорошо помню тот день, когда она, молодая, красивая, впервые пришла к нам, в отдел кино, и сказала: «Хочу заниматься кино». Тогда я еще не знал, что она из семьи с прочными научными традициями, видел перед собой хрупкую молодую женщину, с которой мы впоследствии больше пяти десятков лет были коллегами.

Ольга была человеком удивительного таланта и еще более невероятной энергичности. Ее талант был универсален. Мне думается, с той же легкостью и плодотворностью, с какой она работала в кино, она могла бы работать и быть такой же успешной в любой другой сфере, независимо от ее сложности. Выбери она не кино, а театр – она стала бы прекрасным театроведом. Реши заниматься этнографией – и там она добилась бы больших успехов. Причина проста: Ольга Федоровна была потрясающе волевым и деятельным человеком. Соревновательность, соперничество и с другими, и прежде всего с самой собой были для нее основой любого дела. Она постоянно принимала свой же вызов: «Если взялась – сделаю». И с блеском делала.